

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „Доктор”

Автор на дисертационния труд: Николета Стилиянова Николова, докторант по направление 2.3. Философия в СУ „Св. Климент Охридски”.

Тема на дисертационния труд: „Оценяването по философия в средното училище в България – съдържателни и технологични аспекти“

Рецензент: доц. д-р Марина Иванова Бакалова

Николета Николова е предала дисертационен труд на тема „Оценяването по философия в средното училище в България – съдържателни и технологични аспекти“ в размер от 160 стандартни машинописни страници, както и автореферат на дисертацията.

Ето няколко думи за нейната професионална автобиография. През 2012 г., Николета Николова е завършила бакалавърска степен по философия във Философския факултет на СУ „св. Климент Охридски“ и специалност учител по философския цикъл в средното училище. Тя има магистърска степен по логопедия от ФНПП на същия университет. От 2015 г. Николета Николова е докторант по философия във Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. Авторката има шест публикации, две от които в съавторство. В последните четири години, тя е асистент по Методика на обучението по философия в СУ „Св. Климент Охридски”, а в последните три години - учител по философските дисциплини и по Свят и личност в ПГИИРЕ „Михай Еминеску”, гр. София.

Дисертационният труд на Николета Николова е посветен на проблема за оценяването по философия в средните училища. Авторката разкрива редица проблеми свързани с обучението и оценяването по философия, като се опитва да обясни точно какво се оценява и предлага критерии с индикатори, които експлицитно посочват какво се търси като очакван резултат от преподаването на тази дисциплина в средните училища. С това, тя цели да направи оценяването по-обективно и да предостави възможност учениците да имат ориентир в това какво трябва да постигнат. В своята дисертация, авторката се

ангажира с тезата, че това което се оценява е поведение, а не изграждането на понятия и ценности в съзнанието.

Дисертационният труд се състои от увод, четири глави, заключение и библиография. Първата глава е посветена на изясняване на термина „оценяване“ и приложенията му в образованието и обучението. Втората глава разглежда конкретните способности, които образованието по философия в средното училище трябва да формира и как то допринася за развитието на личността. Трета глава представя учебното съдържание по философия за осми, девети и десети клас. В главата се прави съотнасяне между учебното съдържание и методите на оценяване във всеки един от тези обучителни стадии. Четвърта глава е посветена на различните дейности в клас, които се оценяват и групово формират крайната оценка. Това са анализ на казус, публично представяне, работа по проект, участие в дискусия, философско есе и анализ на философски текст. В главата се обсъжда какво представлява всяка една от тези дейности и какви критерии трябва да покрият учениците. В края на тази глава се представят авторски критерии с индикатори за това как да оценяваме всяка една от тези дейности. Това би следвало да е основният оригинален принос на дисертацията.

Представената дисертация е ясно написана, предлага ясен и стегнат увод с добре формулирани задачи. Харесва ми как е поставен проблема в увода като се противопоставя бихейвиоризма на концепциите за личностно развитие и конструктивизма. Би било добре обаче тези концепции да се обяснят с няколко думи в самия увод. Трудът е написан компетентно и си личи, че авторката е запозната с релевантната нормативна и философска литература.

Основните ми коментари по текста са четири. Първо, аз не съм привърженичка на бихейвиористичният подход и бих искала да кажа няколко думи в тази връзка. Твърдението, че учителят трябва да оценява само поведение ми се струва непълно и неприемливо без допълнителни пояснения. Поведението се оценява, но ми се струва педагогически неправилно учителят да не прави извод от поведението към компетентностите на ученика. Няма как да не се допуснат състояния на съзнанието и когнитивни структури, когато целта е да се преподадат умения. Дори ми се струва голям пропуск в педагогиката, че не се използва повече знание от когнитивната наука за когнитивните структури, как те могат да се променят и как могат да се манипулират. Може

би в бъдеще това ще се промени. Аз разбирам, че авторката не отрича инференциалната връзка между поведението и компетентността, както става ясно от текста. /стр. 12 Автореферат/. Но според мен тази връзка е по-важна за целите на оценяването, отколкото е показано в дисертацията.

Второ, на мен ми се струва, че недостатъците на системата за оценяване са пряко свързани със съществени незапълнени ниши в методите на преподаването като цяло и конкретно на преподаването по философия. Оценяването е огледало на преподаването и повечето проблеми с оценяването отразяват някои съществени липси в процеса на преподаване. На по-високо ниво това са уменията да се контролира процеса на изграждане на компетентности и когнитивни структури у учениците, да се тества наличието на тези когнитивни структури (не просто научения материал по история на философията) в отделните етапи на тяхното усвояване. Това изисква на първо място учителят е напълно наясно с тези компетентности, да разполага със скала на отделните нива на компетентност и методи за това как те да се тестват и да се разпознават, за да може той да ги преподава и надгражда у учениците си. Струва ми се, че проблемите на оценяването са в пряка диалектична връзка с проблемите на преподаването. Определението на „оценяване“ като сравнение между поставените цели по учебния предмет и постигнатите резултати от ученика може да е формално издържано от гледна точка на нормативните наредби, но се пропуска един съществен момент в него. Къде е учителят в тази схема? Учителят трябва да има много повече контрол върху връзката между поставени цели - преподаване и оценяване, отколкото реално има. Според мен, оценяването не трябва да се разбира само като измерване, а и като съизмерване, като обратна връзка за учителя. Поради тази причина мисля, че е добре да има малко по-детайлно описание на практиката на учителите в часовете по философия.

Трето, не мисля, че основният проблем, свързан с оценяването е терминологичен или езиков. В този смисъл не съм съгласна с твърдението от стр. 13 от дисертацията, според което „Целта на един аналитичен подход в образованието е повече терминологична яснота, търсене на необходими и достатъчни условия за обосноваване на твърденията.“ Според мен целта на един философски анализ на образованието е да предложи добре аргументирана визия за това как да се разрешат главните практически проблеми на

образованието. Понякога те могат да се решат лесно практически. Например, преподавателят трябва да преподаде набор от стандартни процедури, които учениците да следват в процеса на мислене по даден въпрос, за да могат да мислят критично. Но преди това той трябва да може да борави с тях.

Накрая, не съм съгласна с това, че учителят разбира дали ученикът мисли благодарение на това, че използва по-ефективно езиковата си компетентност. Има хора, които играят ловко с думите, но блъфират, без да демонстрират някаква съществена мисъл. Философията трябва да научи учениците да се разграничават от това. Според мен, философията трябва преди всичко да развива мисленето, както логическото мислене, така и мисленето в един широк културен контекст. Литературата е тази, която развива езиковото богатство и езиковата компетентност.

Относно терминологичните неясноти в нормативните наредби. Според мен не можем да очакваме определенията, които се дават в наредбите да бъдат философски издържани и пр., но те трябва да са тактически и стратегически правилни от гледна точка на дидактическите цели. Например, определението за съдържание на обучението, стр 16 автореферат според което то се свежда до съвкупността от знания, умения, навици и нагласи, усвоявани от учениците в процеса на обучение е тактически неправилно. Съдържанието първо трябва да е в учебника и в главата на учителя. То трябва да е структурирано и ясно. Едва след това и *благодарение на това* можем да говорим за усвоено съдържание от страна на ученика.

По-древни забележки:

Когато се говори за творческо мислене, добре е да се даде някаква дефиниция за креативност от съвременната философска или научна литература. /стр.56 Дисертацията/ „Дисертацията обръща внимание...“ /стр.22 Дисертацията/ - да се каже къде, в коя глава.

В индикаторите за публично представяне/структура, стр.106, е изпуснат критерия за аргументация на собственото виждане на ученика. Струва ми се, че преди да се предложат индикаторите за оценка би било добре да се обясни по-детайлно какво представлява всяка от дейности, които се оценяват според държавните изисквания /ако има такива/.

Имам следните конкретни въпроси към Николета Николова:

1. В какъв смисъл оценяването е философски проблем? Както казах, според мен в преподаването има повече проблеми, отколкото в оценяването. Ако учителят знае какво и как да преподаде ще знае какво и как да оцени. В учебното съдържание липсват много елементарни и съществени неща като например какво означава един аргумент да е ясен и валиден и как се реконструира аргумент от философски текст, от които зависят компететностите на учениците.
2. Не ми стана ясно доколко моделът с критериите и индикаторите, който се предлага в последната глава е напълно оригинална идея на авторката? Би следвало да се направи сравнителен анализ с други предложени индикатори, макар и в чуждестранната литература, ако има такива.
3. Самото оценяване се определя като поведение. Не е ли по-скоро умение?
4. Можем ли да очакваме нечие компетентно поведение да се осъществява въз основа на изцяло рационални принципи? /стр. 45 от Дисертацията/ Има ли други, например емоционални, мотивационни компоненти? Всичките тези неща, между другото, са вътрешни състояния на ума.
5. В последната част на дисертацията, 3 и 4 глави се поставят редица въпроси, които се очаква да получат отговор в рамките на дисертацията. Например, на стр. 77 „Но отново не е ясно как ще се оценяват учениците, които просто отказват да вземат участие в такива дейности поради неспособност и липса на въображение или поради липса на интерес.“ Какво предлага авторката по този въпрос?
6. В какъв смисъл се твърди, че философията като специфична културна техника без аналог в друга учебна дисциплина? /стр. 58/
7. По отношение на глава 3, стр.71, как преподаването по философия поощрява инициативността? Изглежда, че философията по традиция привлича поинтроветни хора, които не са особено инициативни.

На стр. 58 трябва да се обясни какво е философски анализ. Без ясна представа за това, не е уместно да се издигат критерии за оценка на философските анализи на учениците.

Би било добре, в индекс отзад да се представи списък на всички официални учебници по философия за средното училище.

В заключение бих искала да кажа, че въпреки коментарите ми, някои от които критични, препоръчвам на научното жури да присъди научната и образователна степен „доктор“ на Николета Стилиянова Николова въз основа на представената дисертация. Ако тя реши да публикува текста, би било добре да вземе предвид някои от препоръките, а защо не и да ги интегрира в собствената си позиция.

София,

30.09.2019

доц. д-р Марина Бакалова